

DOI: 10.11649/sfps.2015.001

Marcin Jakubczyk

(Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Wydział Filologiczny)

**Polskojęzyczne choronimy w *Zebraniu Krolestw,
Prowincyi, Miast stołecznych, Rzek y Gor*
(1746) Józefa Uszaka Kulikowskiego**

**1. *Zebranie Krolestw...* Józefa Uszaka Kulikowskiego
w kontekście XVII- i XVIII-wiecznych słowników geo-
graficznych**

Niniejszy artykuł¹ poświęcony jest analizie choronimów² w alfabetycznym łacińsko-polsko-francuskim słowniku geograficznych nazw własnych pt. *Zebranie Krolestw, Prowincyi, Miast stołecznych, Rzek y Gor*³, zamieszczono-

---

¹ Artykuł został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych mi na realizację projektu badawczego nr 2012/05/N/HS2/02639.

² Choronimy to „nazwy krajów i krain [...]” (Malec, 2003, ss. 13, 284).

³ W całym artykule (także w Bibliografii) zachowuję ówczesną ortografię polską i francuską.

nym w dwujęzycznym *Małym dykcyonarzy polskim y francuskim*⁴ Józefa Uszaka Kulikowskiego⁵ (1746; drugie wydanie: 1773; dalej: MD)⁶. *Zebranie* jest rodzajem aneksu do alfabetycznego słownika polsko-francuskiego. Ten ostatni zawiera materiał apelatywny i – w mniejszym stopniu – nazwy własne (usytuowane pośród wyrazów pospolitych). Onimiczny dodatek Kulikowskiego obejmuje różne toponimy, a zwłaszcza te, które mogły być wówczas mniej znane i które w większości nie znalazły się wśród apelatywów w słowniku dwujęzycznym⁷.

Językiem wyjściowym *Zebrania* jest w zasadzie łacina:

Iuncaria, *Miasto w Katalonii*, Junquera⁸.

Lacus Benacus, *Iezioro w Włoszech*, Lac di Gardia⁹.

Lecestria, *Miasto w Anglii*, Leicester.

Suecia, *Krolestwo w Europie*, Suede.

Zdarza się jednakże, że niektóre wyrazy hasłowe podawane są także po polsku, jak np.

Niemce, *Kray w Europie*, Allemagne.

Paryż, *Miasto w Francyi*, Paris.

Sandomierz, *Miasto w Polsce*, Sandomir.

Pomiędzy wyjściową łacińską nazwą własną a docelową francuską znajdują się specjalnie wyróżnione za pomocą kursywy polskie objaśnienia (deskryptywne odpowiedniki wyjściowych i docelowych nazw własnych). Objasnienia

---

⁴ Jest to tytuł całego starodruku. O dwujęzycznym słowniku polsko-francuskim Józefa Uszaka Kulikowskiego pisali Anna Bochnakowa (1991, ss. 107–111) oraz Marcin Jakubczyk (2014, ss. 116–167).

⁵ Źródła nie podają żadnych informacji biograficznych na temat tego autora.

⁶ Analizuję tu *Zebranie* zamieszczone w wydaniu z roku 1746, a w celach porównawczych odwołuję się do edycji z roku 1773. Korzystam z egzemplarzy przechowywanych w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie (sygnatury starodruków: 19365¹, 19339¹).

⁷ Wanda Decyk-Zięba w swojej rozprawie o *Lexykonie geograficznym* Hilariona Karpińskiego poświęciła słownikowi geograficznemu Kulikowskiego krótki fragment, w którym stwierdza m.in., że „nie można tej propozycji uznać za udaną próbę skodyfikowania nazewnictwa obcego w polszczyźnie [...]” (Decyk-Zięba, 2009, s. 33). Wydaje się, że taka interpretacja *Zebrania* jest zbyt pochopna. Kulikowski nie pozostawił po sobie żadnych tekstów, które miałyby na to wskazywać. Ponadto, notuje on (często za Knapiszem; zob. Jakubczyk, 2014) – już wcześniej usystematyzowane – polskie geograficzne nazwy własne w słowniku dwujęzycznym, gdzie następnie przypisuje im francuskie ekwiwalenty (nie wspomina o tym Decyk-Zięba).

⁸ Współcz. *La Jonquera*.

⁹ Współcz. *Lac de Garde* (francuski), *Lago di Garda* (włoski), *Garda* (polski).

te informują „[...] o rodzaju obiektu i jego położeniu” (Decyk-Zięba, 2009, ss. 32–33). Najczęstsze człony omawianych deskrypcji w *Zebraniu* to np. *Miasto w...*, *Prowincya w...*, *Kanton w...*, *Krolestwo w...*, *Hrabstwo w...*, *Księstwo w...*, *Rzeka w...*, *Gora w...*

Powodem zamieszczenia w *Małym dykcyonarzy* słownika toponimicznego było prawdopodobnie rosnące wówczas w Polsce zainteresowanie geografiami¹⁰; kilka lat wcześniej ukazała się na przykład encyklopedia geograficzna Władysława Łubieńskiego pt. *Świat we wszystkich swoich częściach...* (zob. Łubieński, 1740; por. też: ZRH, 2000, ss. 158, 186 i n.). Odwołuję się niżej do tego dzieła, ponieważ porównanie materiału tam zamieszczonego z nazwami zanotowanymi w *Zebraniu* w pewnych miejscach wydaje się konieczne.

Nieco później natomiast powstały pierwsze polskie słowniki geograficzne *sensu stricto*¹¹: w 1766 roku *Lexykon geograficzny* Hilariona Karpińskiego (Decyk-Zięba, 2009) oraz w latach 1782–1783 *Dykcyonarzyk geograficzny* Franciszka Siarczyńskiego (por. Decyk-Zięba, 2009, s. 10). Z kolei w Europie pierwsze słowniki geograficzne w językach narodowych publikowano już w XVII wieku, np. w roku 1651 ukazał się we Francji słownik Pierre’a Duvala zatytułowany *L’A.B.C. de tout le monde, avec les positions géographiques des païs [...]*, a w Anglii w 1688 r. – dzieło Edmunda Bohuna pt. *A Geographical dictionary [...]*¹². Z dzieł XVIII-wiecznych warto wspomnieć *Dictionnaire géographique portatif, ou description des royaumes, provinces, villes [...], et autres lieux considérables des quatre parties du monde [...]* autorstwa Echarda-Ladvo-cata, który ukazał się w 1747 roku w Paryżu i który stał się pierwowzorem dla leksykonu Karpińskiego (Decyk-Zięba, 2009, ss. 20, 68–70).

Ponadto do powstających wówczas w Europie słowników językowych dodawano w formie aneksu osobne słowniczkę geograficzne (jak później u Kulikowskiego). Przykładem może być wydawany we Francji w ciągu XVIII wieku (pierwsze wydanie w roku 1704; zob. MVD, b.d.; Quemada, 1967, s. 26) francusko-łaciński *Le petit apparat royal*, do którego dołączono *Dic-*

---

¹⁰ Warto też wspomnieć, że po utworzeniu w 1740 roku Collegium Nobilium geografia została wyodrębniona jako osobny przedmiot nauczania, przez co wzrastało zapotrzebowanie na odpowiadające nowym wymaganiom podręczniki i pomoce naukowe (zob. ZRH, 2000, ss. 158–159).

¹¹ We wcześniejszych słownikach zawierających materiał polski nazwy własne notowane były w zasadzie pośród apelatywów. Słowniki te omawia pod tym kątem Wanda Decyk-Zięba (2009, ss. 23–59).

¹² Tytuły wspomnianych słowników geograficznych referuję za Wandą Decyk-Ziębą, która opisuje je dokładnie w cytowanej pracy (2009, s. 65–67).

tionnaire géographique (zob. LPAR; korzystam tu z egzemplarza z roku 1729). W tym ostatnim zostały zamieszczone przykładowo takie ówczesne francuskie toponimy odnoszące się do regionów i miast Polski:

La CUJAVIE, Province du Royaume de Pologne. *Cujavia*, g. *æ. f.*

DANTZICK, sur la Vistule, Ville de Pologne. Capitale de la Prusse Royale. *Dantiscum*, g. *i. n.*

MASOVIE, Province du Royaume de Pologne. *Masovia*, g. *æ. f.*

VARSOVIE, Ville Capitale du Royaume de Pologne. *Varsovia*, *æ. f.*

['Kujawy', 'Gdańsk', 'Mazowsze', 'Warszawa'; LPAR, 1729, ss. 37, 39, 66, 104].

Nie wiadomo, czy Kulikowski mógł zasugerować się i zainspirować francuską tradycją leksykograficzną, w ramach której do właściwych słowników dołączano onomastykony. Warto jednakże zwrócić uwagę na to, że jego sposób hasłowania i opisywania nazw własnych w *Zebraniu* przypomina nieco metodę leksykograficzną zastosowaną w cytowanym *Dictionnaire géographique*.

Kulikowski nie podaje w słowniku dwujęzycznym np. nazwy *Francja*, choć wiadomo, że ta była mu znana. Dowodzi tego wielokrotnie zanotowany przez niego w słowniku geograficznym wyraz *Francia w formie miejscownika, będący **drugim członem polskiej deskrypcji** wyjściowej (najczęściej łacińskiej) nazwy własnej, np. *Miasto w Francii*, *Prowincya w Francii*, oraz wariant ortograficzny (nie: fonetyczny): *Księstwo w Francyi*. Z form miejscownika można oczywiście rekonstruować mianownik, z pewnością Kulikowskiemu (i ówczesnym) znany.

Tego typu wyrazów (chodzi zwłaszcza o nazwy krajów) podanych w miejscowniku znajduje się w *Zebraniu* znacznie więcej, jak np. *Miasto w Katalonii*, *Rzeka w Hiszpanii*, *Miasto w Zelandii*, *Krolestwo w Indii*, *Miasto w Chinie*, co dowodzi, że były one już w polszczyźnie uformowane, utrwalone (jeśli nie skodyfikowane) i najprawdopodobniej dobrze znane. Ponadto, miejscownik jest tu doskonałym świadectwem stopniowo (najpewniej już od pewnego czasu) postępującej asymilacji tych nazw. Oto inne przykłady polskich nazw geograficznych (odnoszących się także do krajów pozaeuropejskich), zamieszczone w formie miejscownika w *Zebraniu* (pomijam pierwszy człon deskrypcji): w *Afryce*, *Azii*, *Ameryce*, *Kanadyi*, *Anglii*, *Szkocyi*, *Irlandyi*, *Niemczech*, *Austrii*, *Holandii*, *Niderlandzie*, *Portugalii*, *Szwajcarii*, *Włoszech*, *Węgrzech*, *Ukrainie*, *Pomeranii*, *Szwecyi*, *Litwie*, *Macedonii*, *Albanii*, *Greyci*, *Armenii*, *Persyi*, *Palestinie*, *Egypcie*, *Etiopii*, *Iaponii*, *Peru*, *Brazylia* etc.

2. Polskojęzyczne choronimy odnoszące się do nazw regionów Francji w *Zebraniu Krolestw...*

Z zamieszczonych w *Zebraniu* polskich dwuczłonowych deskrypcji nazw własnych typu (1) *Miasto w* (2) *Hiszpanii* analizie onomastycznej zostanie poddany drugi człon, którego tworzywem są u Kulikowskiego najczęściej choronimy, podane – przypomnijmy – w formie miejscownika. Wśród tego rodzaju onimów dość duży statystycznie zbiór stanowią te, które odnoszą się do nazw regionów Francji. Choronimy te zostaną omówione przy wykorzystaniu metodologii wypracowanej przez Karola i Zofię Zierhofferów (por. ZRH, 2000, 2007). Należy zaznaczyć, że wymienieni badacze w swoich pracach nie uwzględniali *Zebrania Krolestw...* jako źródła. Analiza choronimów notowanych przez Kulikowskiego pozwoli zatem w pewnym stopniu uzupełnić już dość obszerny opis adaptacji nazw zachodnioeuropejskich w polszczyźnie, opracowany przez poznańskich onomastów.

Podaję poniżej – w formie słownika – po jednym przykładzie użycia danego choronimu¹³ (w pełnym ciągu łacińsko-polsko-francuskim) w *Zebraniu* wraz z jego ewentualnym wariantem ortograficznym¹⁴. Wskazuję również współczesną formę (francuską i polską) cytowanego choronimu oraz dodatkowo rekonstruuje, tam, gdzie jest to możliwe¹⁵, postaci mianownikowe zamieszczonych w *Zebraniu* form miejscownika¹⁶. Nazwy niezasymilowane w systemie polszczyzny, tzn. funkcjonujące na zasadach zapożyczeń-cytatów, zapisuję kursywą. Nie rozpatruję natomiast zakwalifikowania przez Kulikowskiego danej nazwy łacińskiej (np. miasta) do odpowiedniego regionu Francji ani według stanu XVIII-wiecznego, ani współczesnego, gdyż nie wchodzi to w zakres językoznawstwa.

---

¹³ Mógł on bowiem zostać w *Zebraniu* zanotowany wielokrotnie, w różnych konfiguracjach, jak np. *Miasto w Szampanii*, *Rzeka w Szampanii* etc.

¹⁴ Poniższy zbiór zawiera prawie wszystkie choronimy odnoszące się do regionów Francji, które wynotowałem z *Zebrania*.

¹⁵ Niektóre choronimy są zapożyczeniami częściowymi, a więc w polszczyźnie nieodmiennymi, np. *Anżu*, *Burbone* etc.

¹⁶ Sposoby tejsze rekonstrukcji omawiam niżej.

Zestawienie choronimów

Rekonstruowany mianownik ¹⁷	Formy współczesne: francuska oraz polska	Zapis oryginalny w <i>Zebraniu Krolestw...</i>
Alsacja	<i>Alsace</i> 'Alzacja'	Molshemium, <i>Miasto w Alsacyi</i> , Molsheim. Arintoratum, <i>Miasto w Alsacii</i> , Strazburg (sic).
Anżu ¹⁸ <i>Anjou</i>	<i>Anjou</i> 'Andegawenia'	Lædus, <i>Rzeka w Anzu</i> ¹⁹ , Loir ²⁰ . Pontes Cæsaris, <i>Miasto w Anjou</i> , Pont-de-Cé.
Artoa ²¹ <i>Artois</i>	<i>Artois</i> 'ts.'	Lentiacum, <i>Miasto w Artoa</i> , Lents ²² . Bethuniæ, <i>Miasto w Artois</i> , Béthune.
Augumen ²³	<i>Angoumois</i> 'ts.' Dawna forma francuska: <i>Angoumois</i>	Rupifocaldium, <i>Miasto w Augumen</i> , Rochefoucauld.
Auwernija	<i>Auvergne</i> 'Owernia'	Agedenum, <i>Miasto w Auwernii</i> , Ahun. Langiacum, <i>Miasto w Auwernii</i> ²⁴ , Langeac.
Awignon ²⁵	<i>Avignon</i> 'Awinion'	Mazanum, <i>Hrabstwo w Awignon</i> , Mazan.
Bearn ²⁶	<i>Béarn</i> 'ts.'	Palum, <i>Miasto w Bearn</i> , Pau.
Berri ²⁷	<i>Berry</i> 'ts.'	Exsoldunum, <i>Miasto w Berri</i> , Issoudun.

¹⁷ Innymi słowy: wyraz hasłowy w opracowywanym przeze mnie słowniku choronimów Kulikowskiego.

¹⁸ Kraina historyczna w zachodniej Francji (Andegawenia). Tego typu informacje podaję dalej – zweryfikowawszy je uprzednio w wyszukiwarce Google.fr – tylko w wypadku nazw dawnych regionów, miast itp.

¹⁹ W edycji z roku 1773: *Anżu*, co jest dowodem na to, że taka forma była wcześniej w użyciu, a zapis *Anzu* w wydaniu z 1746 r. jest najprawdopodobniej wynikiem błędów drukarskich lub nietypowego podstawienia liter za głoski (zob. niżej: sposoby rekonstrukcji mianownika).

²⁰ Współcz. *Loire* 'Loara'.

²¹ Kraina historyczna w północnej Francji (obszar dzisiejszego regionu *Nord-Pas-de-Calais*).

²² Współcz. *Lens*.

²³ Dawna prowincja francuska (obszar dzisiejszej części regionu *Poitou-Charentes*).

²⁴ W wyd. z 1773 r. *Auwernii*.

²⁵ Tu: nazwa regionu. Jako nazwa miasta wyraz notowany w polszczyźnie od XVI wieku (ZRH, 2007, s. 203), ale nie w takiej formie, jaką podaje Kulikowski.

²⁶ Dawna prowincja francuska usytuowana u stóp Pirenejów (obszar dzisiejszej części Akwitanii).

²⁷ Kraina historyczna we Francji (obszar dzisiejszego Regionu Centralnego).

Bigor ²⁸	<i>Bigorre</i> 'ts.'	Lorda, <i>Miasto w Bigor</i> , Lourde ²⁹ .
Bretanija Brytanija	<i>Bretagne</i> 'Bretania'	Nannetum, <i>Miasto w Bretanii</i> , Nantes. Brestum, <i>Miasto w Brytanii</i> , Brest.
Bressyja ³⁰ Bresyja Brezyja	<i>Bresse</i> 'ts.'	Burgum, <i>Miasto w Bressii</i> ³¹ , Bourg ³² . Idanus, <i>Rzeka w Bressii</i> , In ³³ . San Rambertum, <i>Miasto w Brezyi</i> , S. Rambert ³⁴ . Mullupellium, <i>Miasto w Brezii</i> ³⁵ , Montluel. Pons Vallius, <i>Miasto w Brezii</i> , Pont-de-Vaux.
Burbone ³⁶	<i>Bourbonnais</i> 'Burbonia'	Vichium, <i>Miasto w Burbone</i> , Vichy.
Burgundyja	<i>Bourgogne</i> 'Burgundia'	Antisiodorum, <i>Miasto w Burgundyi</i> , Auxerre. Alesia, <i>Miasto w Burgundii</i> , Alesie (sic) ³⁷ .
Delfinat ³⁸	<i>Dauphiné</i> 'Delfinat'	Gratianopolis, <i>Miasto w Delfinacie</i> , Grenoble.
Dombes ³⁹	<i>Dombes</i> 'ts.'	Togissum, <i>Miasto w Dombes</i> , Toissi ⁴⁰ .
Fore, Forest ⁴¹	<i>Forez</i> 'ts.' Dawniej we francuskim również: <i>Forest</i> ⁴⁴	S. Stephani, <i>Miasto w Fore</i> , S. Etienne ⁴² . Mombrissonium, <i>Miasto w Forest</i> , Mombrison ⁴³ .
Franskonte	<i>Franche-Comté</i> 'ts.'	Vasuntium, <i>Miasto w Franskonte</i> , Besançon.

²⁸ Dawna prowincja francuska (obszar dzisiejszego regionu *Midi-Pyrénées*). Postać miejscownika świadczy o tym, że nazwa jest zapożyczeniem częściowym (wcześniej w polszczyźnie, np. *Bigorryja*; ZRH, 2007, s. 144).

²⁹ Współcz. *Lourdes*.

³⁰ Dawna prowincja we wschodniej Francji (obszar dzisiejszej części regionu Rodan-Alpy).

³¹ W edycji z 1773 r. *Miasto w Bressyi*.

³² Współcz. *Bourg-en-Bresse*.

³³ Współcz. *Ain*.

³⁴ Nazwa podana przez Kulikowskiego niejasna. Obecnie odnosząca się do trzech miejscowości francuskich w Kraju Loary: *Saint-Just-Saint-Rambert*, *Saint-Rambert-d'Albon*, *Saint-Rambert-en-Bugey*.

³⁵ W edycji z 1773 r. *Miasto w Brezyi*.

³⁶ Dawna prowincja w środkowej Francji (obszar dzisiejszej Owernii).

³⁷ Nazwa historycznego miasta *Alésia* (pol. Alezja).

³⁸ Kraina historyczna we wschodniej Francji (ze stolicą w *Grenoble*).

³⁹ Dawna prowincja francuska (obszar dzisiejszej części regionu Rodan-Alpy).

⁴⁰ Współcz. *Thoissey*.

⁴¹ Dawna prowincja francuska (obszar dzisiejszej części regionu Rodan-Alpy).

⁴² Współcz. *Saint-Étienne*.

⁴³ Współcz. *Montbrison*.

⁴⁴ A. Bruzen de La Martinière (1726, s. 121) uznaje zapis *Forest* za błędny (poprawnie: *Forez*).

Gaskonija	<i>Gascogne</i> ‘Gaskonia’	Aquæ, <i>Miasto w Gaskonii</i> , Ax ⁴⁵ .
Giewodon ⁴⁶ Gewaudon Gévaudan	<i>Gévaudan</i> ‘ts.’	Canorgia, <i>Miasto w Giewodon</i> , Canourgue. Salgium, <i>Miasto w Gewaudon</i> , Saugues. Thorasium, <i>Miasto w Gévaudan</i> , Thoras.
Gujenija Gujenna Guienne	<i>Guyenne</i> ‘Gujenna’ / <i>Aquitaine</i> ‘Akwitania’	Agium, <i>Miasto w Guienii</i> , Agen. Fronsiacum, <i>Miasto w Guiennie</i> , Fronsac. Riuntium, <i>Miasto w Guienne</i> , Rions.
Langedok	<i>Languedoc</i> ‘Langwedocja’	Augustinus, <i>Rzeka w Langedok</i> , Langoust ⁴⁷ .
Limozen Limosin	<i>Limousin</i> ‘ts.’. Dawna forma francuska: <i>Limosin</i>	Grandimontium, <i>Miasto w Limozen</i> , Grammont. Mons acutus, <i>Miasto w Limosin</i> , Montaigu.
Loar	<i>Pays de la Loire</i> ‘Kraj Loary’	Sancerra, <i>Miasto w Loar</i> , Sancerre.
Lotaryngija	<i>Lorraine</i> ‘Lotaryngia’	Jamesium, <i>Miasto w Lotaringii</i> ⁴⁸ , Jamets ⁴⁹ . Phalsburgum, <i>Miasto w Lotaringyi</i> , Phalsbourg.
Niwernija ⁵⁰	<i>Nivernais</i> ‘ts.’	Diciacum, <i>Miasto w Niwernii</i> , Donzy ⁵¹ .
Normandyja	<i>Normandie</i> ‘Normandia’	Arca, <i>Miasto w Normandyi</i> , Arques. Lexovium, <i>Miasto w Normandii</i> , Lisieux.
Orlean ⁵²	<i>Orléanais</i> ‘ts.’	Balgeniacum, <i>Miasto w Orleanie</i> , Baugenci ⁵³ .
Perigord ⁵⁴ Perigor Perigordyja ⁵⁶	<i>Périgord</i> ‘ts.’	Petrocora, <i>Miasto w Perigord</i> , Périgueux. Mussitanum, <i>Miasto w Perigor</i> , Mucidan ⁵⁵ . Bergeracum, <i>Miasto w Perigordii</i> , Bergerac.
Pikardyja	<i>Picardie</i> ‘Pikardia’	Fara, <i>Miasto w Pikardyi</i> , la Fère. Bapalma, <i>Miasto w Pikardii</i> , Bapaume.

⁴⁵ Współcz. *Ax-les-Thermes*.

⁴⁶ Region Francji istniejący do Rewolucji Francuskiej (obszar dzisiejszej części Langwedocji oraz części Owernii).

⁴⁷ Nazwa rzeki niejasna.

⁴⁸ W wyd. z 1773 r. *Lotaryngii*.

⁴⁹ Nazwa miasta niejasna.

⁵⁰ Kraina historyczna w środkowej Francji (obszar dzisiejszego okręgu *Nièvre*).

⁵¹ Współcz. *Donzy*.

⁵² Dawny region Francji (ze stolicą w *Orléans*).

⁵³ Współcz. *Baugency*.

⁵⁴ Historyczna kraina Francji (obszar dzisiejszej Akwitanii). W polszczyźnie wyraz poświadczony jeden raz w XVII wieku w spolszczonej formie łacińskiej *Petrachory* (ZRH, 2007, s. 145).

⁵⁵ Dawna nazwa miejscowa we Francji, sytuowana w regionie *Périgord*, notowana we francuskich słownikach geograficznych z XVIII wieku (np. LPAR, 1729, s. 72).

⁵⁶ Dowód takiej rekonstrukcji mianownika: w edycji z 1773 r. *Miasto w Perigordyi* (Bergerac).

Pirene ⁵⁷	<i>Pyrénées</i> 'Pireneje'	Russilion, <i>Prowincya y Miasto w Pirene</i> , Roussillon ⁵⁸ .
Poitu ⁵⁹	<i>Poitou</i> 'ts.'	Julcodonum, <i>Miasto w Poitu</i> , Loudun.
Prowansal	<i>Provence</i> 'Prowansja'	Marssilia, <i>Miasto w Prowansal</i> , Marseille ⁶⁰ .
Retel ⁶¹	<i>Rettel / Rethel</i> 'ts.'	Rethelium, <i>Miasto w Retel</i> , Rethel. Rocrojum, <i>Miasto w Rhétel</i> ⁶² , Rocroi.
Russyllon ⁶³ Rossyniol ⁶⁵	<i>Roussillon</i> 'ts.'	Salonæ, <i>Miasto w Russillon</i> , Salses ⁶⁴ . Illiberis, <i>Miasto w Rossiniol</i> , Collioure.
Sabaudyja ⁶⁶	<i>Savoie</i> 'Sabaudia'	Rumiliacum, <i>Miasto w Sabaudyi</i> , Rumilli ⁶⁷ . Annecium, <i>Miasto w Sabaudii</i> , Annecy.
Szampanija	<i>Champagne</i> 'Szampania'	Andelocium, <i>Miasto w Szampanii</i> , Andelot ⁶⁸ .
Waloa ⁶⁹	<i>Valois</i> 'ts.'	Silvanetum, <i>Miasto w Waloa</i> , Senlis.
Wenessin ⁷⁰	<i>Venaissin</i> 'ts.'	Malamors, <i>Miasto w Wenessin</i> , Malemort ⁷¹ .

⁵⁷ Obszar dzisiejszego regionu *Langwedocja-Roussillon* (okręg *Pyrénées-Orientales*). Ukuty przez Kulikowskiego choronim *Pirene* pochodzi najpewniej od oronimu *Pyrénées* (transonimizacja). Onim *Pirene* nie mógł bowiem powstać jako elipsa nazwy okręgu *Pyrénées-Orientales*, ponieważ ten ostatni wówczas jeszcze nie istniał (został utworzony w okresie Rewolucji Francuskiej). Warto ponadto zwrócić uwagę, że autor MD nie użył oronimu *Pireneje* (w funkcji choronimu) notowanego w polszczyźnie (wg ZRH, 2000, s. 250) od XVI w.

⁵⁸ Zob. niżej: *Russyllon*, *Rossiniol*.

⁵⁹ Kraina historyczna w zachodniej Francji (obszar dzisiejszych regionów: *Poitou-Charentes* oraz *Kraj Loary*).

⁶⁰ Por. też: „Druencia, Rzeka w *Prowensal*, Durance”. Jeden raz poświadczoną w całym Zebraniu formę *Prowensal* należy raczej uznać za omyłkową (*e* zamiast *a*) niż wariantywną.

⁶¹ Współcześnie gmina w regionie Szampania-Ardeny.

⁶² Jest to zapis błędny (podobnie w wydaniu z 1773 r.). Formy *Rhetel* nie notuje DTF.

⁶³ Prowincja historyczna w południowej Francji (ze stolicą w *Perpignan*). Obszar dzisiejszego regionu *Langwedocja-Roussillon* (okręg *Pyrénées-Orientales*).

⁶⁴ Współcz. *Salses-le-Château*.

⁶⁵ W edycji z 1773 r. obie te nazwy mają następującą postać: *Russyllon*, *Rossyniol*.

⁶⁶ Kraina historyczna we francuskich Alpach.

⁶⁷ Współcz. *Rumilly*.

⁶⁸ Współcz. *Andelot-Blancheville*.

⁶⁹ Obszar dzisiejszej Pikardii.

⁷⁰ Dawne hrabstwo francuskie (z głównym ośrodkiem w *Avignon*).

⁷¹ Współcz. *Malemort-du-Comtat*.

Wiware ⁷²	<i>Vivarais</i> 'ts.'	Privatium, <i>Miasto w Wiware</i> , Privaz ⁷³ .
Xentonija ⁷⁴	<i>Saintonge</i> 'ts.'	Angericum, <i>Miasto w Xentonii</i> , S. jean d'Angale ⁷⁵ .
Xanton	Dawna forma francuska:	Rupecula, <i>Miasto w Xanton</i> , [La] Rochelle.
Xentonz	<i>Xaintonge</i>	Santones, <i>Miasto w Xentonz</i> , Xaintes, vel Saintes ⁷⁶ .

Formy mianownika w powyższym zestawieniu rekonstruowane były następująco:

- a) na podstawie istniejących już w polszczyźnie nazw własnych o podobnej postaci, jak np. *Pikardyja*;
- b) na podstawie form przejętych do polszczyzny w XVIII wieku, zanotowanych u Łubieńskiego (1740), jak np. *Berri* (nie: *Berryja);
- c) w *Zebraniu* występują zapisy, które z jednej strony można uznać za pomyłki w druku, ale z drugiej nie można wykluczyć, że Kulikowski w nietypowy sposób podstawiał litery za głoski. *J* bywa mianowicie zapisywane jako *i* (por. np. pod: *Bretanija*, *Brytanija*), a litery *ż* oraz *z* – jako *z* lub *ż* (por. np. *Anżu*; *Miasto w Breżii*; *Xentonz*).

Pod względem etymologicznym cytowane wyżej choronimy można podzielić na następujące grupy:

- a) Polskojęzyczne nazwy pochodzenia łacińskiego⁷⁷, notowane w polszczyźnie od XVI wieku: *Alzacyja*⁷⁸, *Brytanija*, *Burgundyja*, *Delfinat*, *Gaskonija*, *Lotaryngija*, *Normandyja*, *Pikardyja*, *Sabaudyja* (zob. ZRH, 2007, s. 170).
- b) Nazwy łacińskie spolonizowane i włączone do polskiego systemu choronimów w XVI wieku, a następnie (w XVII i XVIII wieku) zastąpione nazwą (pełną bądź jej częścią) przejętą – drogą pisemną lub ustną – z języka francuskiego:
  - *Auvernija*: forma notowana od XVIII wieku (Łubieński, 1740; zob. też ZRH, 2000, s. 171); w XVI wieku, np. *Awernija* < łac. *Avernia* (ZRH, 2000, s. 68).

⁷² Dawna prowincja francuska (obszar dzisiejszej części regionów Rodan-Alpy oraz Langwedocja).

⁷³ Współcz. *Privas*.

⁷⁴ Dawna prowincja francuska (ze stolicą w *Saintes*). Obszar dzisiejszego regionu *Poitou-Charentes*.

⁷⁵ Współcz. *Saint-Jean-d'Angély*.

⁷⁶ Kulikowski zwrócił tu uwagę na dwie wariantywne formy tego choronimu. U Łubieńskiego została zanotowana dość kuriozalna postać polska: *Saintongija* (por. ZRH, 2007, s. 145).

⁷⁷ Ścisłej: spolonizowane nazwy łacińskie (zob. ZRH, 2007, s. 169).

⁷⁸ W formie *Alsacyja* od XVIII wieku (ZRH, 2000, s. 170).

W formie zanotowanej u Kulikowskiego (takiej samej jak u Łubieńskiego) ortograficzne *au* na początku wyrazu zostało przejęte drogą pisemną z języka francuskiego i nałożyło się na istniejący już w polszczyźnie fragment tego wyrazu. Od XIX wieku (ZRH, 2000, s. 216) nagłosowe *au-* zaczęło być zapisywane jako *o-* (*Owernia*) dla oddania fonetyki francuskiej;

- *Bretanija*: pierwsze poświadczenie tej formy zostało zamieszczone najprawdopodobniej właśnie w *Zebraniu* Kulikowskiego (według źródeł wybranych do analizy przez Zierhofferów wyraz w tej postaci notowany jest dopiero od XIX wieku – zob. ZRH, 2000, s. 216). Od XVI wieku nazwa ta występuje w spolszczonej formie łacińskiej: *Brytanija* < łac. *Britania* (ZRH, 2000, s. 68). W okresie późniejszym (XVIII wiek) w pierwszej sylabie nastąpiła zmiana samogłoski łacińskiej na francuską;
  - *Szamanija*: nazwa w tej postaci, notowana od XVII wieku (ZRH, 2000, s. 150), została zapożyczona z francuskiego drogą ustną. Nastąpiło w tym wypadku albo zapożyczenie i adaptacja całego wyrazu do systemu języka polskiego, albo – co bardziej prawdopodobne – zastąpienie łacińskiego nagłosu francuskim; w XVI wieku na określenie tego regionu Francji używano bowiem w polszczyźnie formy *Kampanija* < łac. *Campania* (ZRH, 2007, s. 144);
  - W związku z trzema powyższymi toponimami należy jeszcze zaznaczyć, że „[...] w XVII i XVIII w. wyraźnie wzrastała liczba nazw z przekształconym w sufiks morfemem *-yja* // *-ija* charakteryzującym kategorię choronimów” (ZRH, 2007, s. 171).
- c) Podwójne nazwy odnoszące się do tego samego obiektu, zapożyczone w XVII lub XVIII wieku z języka francuskiego: 1) przejęte z języka-źródła w postaci oryginalnej, 2) zaadaptowane do systemu języka polskiego, ale zachowujące w sposób wyrazisty fonetykę francuską: *Anjou* (XVIII wiek; ZRH, 2007, s. 143) obok *Anżu*⁷⁹ (forma nienotowana w pracach Zierhofferów: 2000, 2007); *Artois* (XVII wiek; ZRH, 2007, s. 144) obok *Artoa* (forma nienotowana w pracach Zierhofferów: 2000, 2007); *Guienne* (forma nienotowana w pracach Zierhofferów: 2000, 2007) obok *Gujenna* (XVII wiek; ZRH, 2007, s. 143), a także – z morfemem *ija* – *Gujenija* (forma zanotowana po raz pierwszy najprawdopodobniej w *Zebraniu*).

---

⁷⁹ W XVII wieku: *Andziu* (ZRH, 2007, s. 143).

- d) Nazwy zapożyczone w XVIII wieku z języka francuskiego i notowane u Kulikowskiego w takich samych formach jak w innych ówczesnych źródłach (zwłaszcza u Łubieńskiego): *Bearn* (tu: jeden toponim).
- e) Nowe formy istniejących już w polszczyźnie nazw, zapożyczone w XVIII wieku z języka francuskiego i notowane u Kulikowskiego w innych niż w ówczesnych źródłach (zwłaszcza u Łubieńskiego) postaciach: *Langedok*⁸⁰, *Poitu*⁸¹, *Prowansal* (wprawdzie wygłosowy morfem *-al* nie jest tu jasny⁸², ale nazwa ta jest najbardziej ze wszystkich proponowanych przez autorów źródeł XVIII- i nawet XIX-wiecznych zbliżona fonetycznie do języka-źródła⁸³), *Xentonia* (*Xentonz*)⁸⁴, *Limozen/Limosin*⁸⁵. Ostatnie formy pochodzą od dawnego francuskiego toponimu *Limosin* (współcz. *Limousin*), używanego do I połowy XVIII wieku (zob. DTF, 1861–1952). Zaadaptowana przez Kulikowskiego do polszczyzny forma *Limozen* jest zatem poprawnym oddaniem ówczesnej wymowy [limozɛ̃].
- f) Nazwy zapożyczone z francuszczyzny do języka polskiego w XVIII wieku (wcześniej nienotowane) i poświadczane u Kulikowskiego, ale w innych niż w ówczesnych źródłach (zwłaszcza u Łubieńskiego) formach:
- nazwy zachowujące wyraźne ślady fonetyki francuskiej, a więc najpewniej przejęte drogą ustną: *Berri*, *Bigor*⁸⁶, *Orlean* (pominięcie wygłosowego [ɛ] w wyrazie *Orléanais*)⁸⁷, *Walooa*.

---

⁸⁰ W różnych formach polskojęzycznych notowane od XVII wieku (ZRH, 2007, s. 144).

⁸¹ W XVII wieku została zanotowana forma *Poetu* (zob. ZRH, 2000, s. 150), oddająca ówczesną wymowę francuską połączonych ze sobą liter *-oi*.

⁸² Być może nazwa ta została utworzona od przymiotnika *provençal(e)* lub od etnonimu *Provençal(e)*.

⁸³ Wcześniej, już w XVI wieku, notowana była spolszczona forma łacińska *Prowincyja* < łac. *Provincia* (ZRH, 2007, s. 145). Forma *Prowansja* jest notowana zdaniem Zierhofferów dopiero w polszczyźnie XX-wiecznej (ZRH, 2000, s. 244). Choć w innym miejscu autorzy wspominają, że »[...] forma *Prowansja* po różnych etapach pośrednich utrwaliła się w XIX w.» (ZRH, 2007, s. 173). W XVII wieku w niewielkim stopniu została poświadczona polska forma *Prowanse* (ZRH, 2000, s. 150).

⁸⁴ Jako latynizm nazwa notowana od XVI wieku (ZRH, 2007, s. 145).

⁸⁵ Jako latynizm nazwa notowana od XVI wieku (ZRH, 2007, s. 145). Łubieński jej nie notuje.

⁸⁶ Wcześniej w formie *Bigorryja*, przejętej do polszczyzny za pośrednictwem języka włoskiego (ZRH, 2007, s. 144).

⁸⁷ Po Kulikowskim formę tę notuje Dominik Szybiński w *Atlasie dziecinnym [...] z francuskiego przełożonym... z 1772 roku* (zob. ZRH, 2007, s. 177).

- nazwy przejęte z francuskiego i włączone do polskiego systemu fonetycznego i morfologicznego za pośrednictwem formy łacińskiej: *Bressyja* (*Brezyja*) < łac. *Bressia*⁸⁸ < fran. *Bresse*.
- g) Nazwy zapożyczone w XVIII wieku i notowane wyłącznie u Kulikowskiego (tzn. niepoświadczone w okresie od XVI do XIX wieku w źródłach wybranych do analizy przez Zierhofferów):
- nazwy przejęte drogą ustną: *Augumen, Burbone, Fore, Franskonte, Loar, Perigor, Pirene, Wiware*;
  - nazwy przejęte drogą pisemną: *Dombes, Forest, Perigord, Russyllon*;
  - nazwy przejęte drogą pisemną lub ustną: *Giewodon (Gewaudon), Retel, Wenessin*;
  - nazwy przejęte za pomocą częstego w tworzeniu polskich choronimów morfemu *-ija*: *Niwernija, Perigordyja*;
  - nazwy niejasne ze względu na sposób ich adaptacji do polszczyzny: *Rossyniol*.

Sposoby przejmowania francuskojęzycznych nazw własnych do języka polskiego w różnych okresach omówili już Zierhofferowie (ZRH, 2000, ss. 99–101, 201–206; 2007, ss. 268–271), dlatego tu warto zwrócić uwagę jedynie na trzy wybrane kwestie bezpośrednio związane z badanym materiałem:

- a) francuskie samogłoski nosowe są przez Kulikowskiego zapisywane w większości wypadków na wzór wypracowanego już w polszczyźnie modelu jako samogłoska ustna + spółgłoska nosowa (por. ZRH, 2000, s. 99). Przykłady: *Anżu* [ã], *Limozen* [ê];
- b) francuskie połączenia liter *-oi-* transponowane są w *Zebraniu* jako *-oa*, np. *Artoa, Waloa*. W ówczesnej francuszczyźnie dźwięk ten wypowiedany był jako [wɛ] oraz – według szerzącej się stopniowo nowej normy fonetycznej – [wa] (zob. Mańczak, 1985, s. 24). Kulikowski posiadał więc prawdopodobnie najnowsze informacje w tej materii, skoro nie zdecydował się na zapis typu **Artoe*;
- c) niektóre z analizowanych choronimów są dokładnym odwzorowaniem pełnej pronuncjacji francuskiej (oprócz oksytonezy oraz graficznie nie-substytuowanego „e” *muet* ‘niemego’), jak np. *Langedok, Bigor, Wiware*, co dowodzi dobrej znajomości fonetyki francuskiej przez autora MD.

---

⁸⁸ Lub: *Brexia, Brixia* i in.; zob. DTF (1861–1952).

3. Podsumowanie

Analiza *Zebrania* przeprowadzona wyżej na przykładzie 40 choronimów odnoszących się do regionów Francji wykazała, że Kulikowski wykorzystał wiele nazw już w polszczyźnie funkcjonujących (głównie od XVI i XVII w.), których nie było potrzeby kodyfikować. Natomiast adaptację tych nazw, które w ówczesnym języku polskim nie istniały, a z którymi zetknął się autor MD i które spróbował włączyć do systemu rodzimego języka, należy uznać, wzięwszy pod uwagę zebrane wyżej wyniki analizy materiału, za dość udaną. Warto w tym kontekście wymienić chociażby takie choronimy jak np. *Bretanija*, *Gujenija*, *Niwerdija*, *Perigordyja*, *Bigor*. Badania Zierhofferów uzyskują tu zatem pewne uzupełnienie o dodatkowe XVIII-wieczne formy niektórych polskich choronimów. Z mniej udanych nazw stworzonych przez Kulikowskiego, w czym nie był on zresztą na tle ówczesnych „geografów” odosobniony (por. niektóre nazwy Łubieńskiego), należy przede wszystkim wymienić *Rossiniol* i *Burbone*. Choć ten ostatni toponim z jednej strony jest zgodny z fonetyką francuską, a z drugiej ma status zapożyczenia częściowego, to jednak nie otrzymał on postaci z morfemem *-ija* (*Burbonija), stosowanym w innych wypadkach przez Kulikowskiego.

Z jednej strony, onomastykon Kulikowskiego kontynuuje typ dawnych słowników określających nazwy własne w formie deskrypcji, z drugiej jednak, w pewien sposób wpisuje się w najnowsze tendencje w XVIII-wiecznej zachodniej leksykografii, polegające na dołączaniu (częściej niż w wiekach wcześniejszych⁸⁹) do słowników językowych dodatków (por. LPAR, 1729) w postaci zbiorów geograficznych nazw własnych.

---

⁸⁹ Zob. „*Onomasticon...*” *Gesnera i zbiory nazw własnych dołączane do słowników językowych* (Decyk-Zięba, 2009, ss. 30–33).

Bibliografia

- Bochnakowa, A. (1991). *Le «Nouveau Grand Dictionnaire François, Latin et Polonois» et sa place dans la lexicographie polonaise*. Kraków: Nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bruzen de La Martinière, A. (1726). *Le Grand Dictionnaire Géographique et Critique*. (T. 3). Haye, Amsterdam, Rotterdam. Pobrano 1 lutego 2014 z https://books.google.pl/books?id=2JBEAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=pl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Decyk-Zięba, W. (2009). „Lexykon geograficzny” bazylianina Hilariona Karpińskiego: studium historycznojęzyczne: wybrane zagadnienia. Warszawa: Wydano nakładem Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Dictionnaire topographique de la France: comprenant les noms de lieux anciens et modernes* [DTF]. (1861–1952) (T. 1–28). Paris: Publié par ordre du Ministère de l’instruction publique, et sous la dir. du Comité des travaux historiques et des sociétés savantes. Pobrano 1 lutego 2014 z <http://cths.fr/dico-topo/index.php>
- Jakubczyk, M. (2014). *Słowniki francusko-polskie i polsko-francuskie XVIII wieku. Analiza metaleksykograficzna*. (Rozprawa doktorska). Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Le petit appareil royal, ou nouveau dictionnaire françois et latin: enrichi des meilleurs façons de parler, en l’une & en l’autre langue [...] [L’PAR]*. (1729) (Nouvelle édition, revûë, corrigée, et augmentée. Avec un *Dictionnaire géographique des Noms des Empires, Royaumes, Provinces, Peuples, Villes, Isles, Fleuves, Rivières, etc. [...]*). Rouen. Pobrano 1 lutego 2014 z http://books.google.pl/books?id=amgTAAAQAQAJ&printsec=frontcover&hl=pl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Łubieński, W. (1740). *Świat we wszystkich swoich częściach większych y mniejszych, to iest: w Europie, Azyi, Affryce y Ameryce, w monarchiach, krolestwach, księstwach, prowincyach, wyspach y miastach, geograficznie, chronologicznie y historycznie okryslony [...]*. Wrocław. Pobrano 1 lutego 2014 z <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=231275&from=publication>
- Malec, M. (2003). *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Mańczak, W. (1985). *Phonétique et morphologie historiques du français* (Wyd. 5). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Pruvost, J. (Red.). (b.d.). *Le Musée virtuel des dictionnaires* [MVD]. Pobrano 1 lutego 2014 z <https://dictionnaires.u-cergy.fr/accueil.html>
- Quemada, B. (1967). *Les Dictionnaires du français moderne: Essai de Bibliographie Générale des dictionnaires, vocabulaires et glossaires français*. Besançon: Centre d’Etude du Vocabulaire Français.
- Uszak Kulikowski, J. (1746). *Mały Dykcyonarz Polski y Francuski Według Stylu y Ortografii terażniejszey z Przydaniem Zebrania osobliwego Krolestw, Prowincyi, Miast pryncypalnych, Rzek, Gor, Wyspoy y Pronunciacii Liter Francuskich wyciągnionych, z Wielu dobrych Auktorow* [MD]. Poznań: W Drukarni J. K. M. Collegium Soc. Jesu.

Uszak Kulikowski, J. (1773). *Mały Dykcyonarz Polski y Francuski Poprawiony y Przedrukowany* [MD] (Wyd. 2). Poznań, Warszawa.

Zierhoffer, K. & Zierhofferowa, Z. (2000). *Nazwy zachodnioeuropejskie w języku polskim a związki Polski z kulturą Europy* [ZRH, 2000]. Poznań: Wydawnictwo PTPN.

Zierhoffer, K. & Zierhofferowa, Z. (2007). *Polska a Europa w świetle nazw geograficznych* [ZRH, 2007]. Poznań: Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”.

Polish choronymes in *Collection of Kingdoms, Provinces, Capitals, Rivers and Mountains* by Józef Uszak Kulikowski (1746)

Summary

This paper presents the alphabetic Latin-Polish-French dictionary of geographical names entitled *Zebranie Krolestw, Prowincyi, Miast stołecznych, Rzek y Gor (Collection of Kingdoms, Provinces, Capitals, Rivers and Mountains)*, written by Józef Uszak Kulikowski (1746). On the one hand, the onomasticon of Kulikowski continues the type of former vocabularies defining proper names in descriptive forms, but on the other hand, in a certain way, it is in line with the latest trends in the 18th century Western lexicography, incorporating to dictionaries additions in the form of collections of geographical names.

The analysis of proper names contained in the *Collection* has been carried out on the sample of 40 Polish choronymes relating to regions of France. It turned out that Kulikowski used many names already existing in Polish (mostly from the 16th and 17th century). In turn, the adaptation of these names which were absent in Polish and which the author of the *Collection* attempted to integrate into the system of his native language can be considered quite successful. In this context it is worth to mention such choronymes as *Bretanija, Gujenija, Niwernija, Perigordyja, Bigor*.

Polskojęzyczne choronimy w Zebraniu Krolestw, Prowincyi, Miast stołecznych, Rzek y Gor (1746) Józefa Uszaka Kulikowskiego

Streszczenie

W artykule omówiono alfabetyczny łańcisko-polsko-francuski słownik geograficznych nazw własnych pt. *Zebranie Krolestw, Prowincyi, Miast stołecznych, Rzek y Gor* Józefa Uszaka Kulikowskiego (1746). Z jednej strony, onomastykon Kulikowskiego kontynuuje typ dawnych słowników określających nazwy własne w formie deskrypcji, ale z drugiej – w pewien sposób wpisuje się w najnowsze tendencje w XVIII-wiecznej zachodniej leksykografii, polegające na dołączaniu do słowników dodatków w postaci zbiorów geograficznych nazw własnych. Analiza zamieszczonych w *Zebraniu* nazw własnych została przeprowadzona na przykładzie 40 polskojęzycznych choronimów odnoszących się do regionów Francji i wykazała, że Józef Uszak Kulikowski wykorzystał wiele nazw już w polszczyźnie istniejących (głównie od XVI i XVII w.). Adaptację tych nazw, których wówczas w języku polskim jeszcze nie było, a z którymi zetknął się autor *Zebrania Krolestw* i które spróbował włączyć do systemu rodzimego języka, należy uznać za dość udaną. Warto w tym kontekście wymienić chociażby takie choronimy jak np. *Bretanija, Gujenija, Niwernija, Perigordyja, Bigor*.

Keywords: choronimy; names for the regions of France; 18th century; geographical dictionaries; Polish-French lexicography

Słowa kluczowe: choronimia; nazwy regionów Francji; XVIII wiek; słowniki geograficzne; leksykografia polsko-francuska

---

Marcin Jakubczyk, Faculty of Philology of the Jagiellonian University, Cracow
Correspondence: Marcin Jakubczyk, marcin.jakubczyk@uj.edu.pl

This work was supported by a grant from The National Science Centre in Poland
(Project ID: 2012/05/N/HS2/02639).

Competing interests: The author declares that he has no competing interests.